

Роль монетарної політики держави у період постконфліктного відновлення економіки

(Представлено д.е.н., проф. Петрук О.М.)

У статті досліджено роль монетарної політики у економіці держави як одного із основних інструментів підтримки її фінансового потенціалу як в умовах воєнного конфлікту, так і в умовах післяконфліктного відновлення. Методологічною основою є загальні та спеціальні методи наукового дослідження, у тому числі методи теоретичного узагальнення, синтезу та аналізу, моделювання, порівняння та інші. Як основна інформаційна база були використані дані ресурсу Wolrd bank Open Data, дані Національного банку України та Державної служби статистики України. Вирішення проблеми функціонування економіки держави під час воєнних дій та у період післявоєнного відновлення є актуальним науковим та практичним завданням. Одним із основних важелів забезпечення сталості розвитку та балансу економіки, її виведення зі стану «турбулентності» є монетарна політика у поєднанні із гнучкими фіскальними інструментами. Навіть із урахуванням усіх допущених історичних помилок та проведених війн людство досі не навчилося повністю попереджати, запобігати та врегульовувати воєнні конфлікти, та й сам характер таких зіткнень став іншим, більш залежним від фінансового потенціалу держави, її інформаційного та інших впливів як всередині держави, так і за її межами. Саме тому здатність держави мобілізувати фінансові ресурси, підтримувати власну грошову одиницю, кредитувати економіку є одними із ключових факторів досягнення зі свого боку позитивного результату у конфлікті та у подальшому постконфліктному відновленні.

Ключові слова: воєнний конфлікт; фінанси; монетарна політика; Національний банк України; мобілізація економіки; постконфліктне відновлення.

Актуальність теми. Економіка держави, що знаходиться у стадії повоєнної відбудови, характеризується станом невизначеності та певної «лихоманки», причин якої може бути достатньо багато – поглиблення соціальної нерівності населення, нестерпні умови існування людей внаслідок знищення об'єктів критичної інфраструктури, ризик повторного відновлення активних бойових дій, нехтування інтересами сторони конфлікту, яка зазнала поразки, тощо. Тим паче, що завищені очікування усередині країни та певний вплив світової спільноти обов'язково буде створювати економічний та політичний тиск на керівництво держави і змінювати певні стратегічні пріоритети довгострокової перспективи у відновленні. З огляду на це та враховуючи, що наша держава перебуває у стані воєнного конфлікту вже 9 років, а також, що це єдина держава в Європі, на території якої проходить повномасштабна континентальна війна, актуальним для вивчення є питання світового досвіду проведення монетарної політики, поєднавши із застосуванням фіскальних та інших макроекономічних інструментів в умовах саме післявоєнного відновлення. Наукові розвідки у цьому напрямі актуальні вже зараз, оскільки правильне використання цих інструментів закладе фундамент для швидкого та якісного відновлення комфортних умов для малого, середнього та навіть і великого бізнесу, повернення частини населення, що покинуло територію держави, внаслідок проведення бойових дій та руйнування об'єктів інфраструктури, що у поєднанні із іншими економічними інструментами має дати сталий потужний післявоєнний економічний розвиток для усієї держави.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Застосування інструментів монетарної політики у країнах в період післявоєнного відновлення були проаналізовані та досліджені у багатьох наукових роботах, що були використані під час написання цієї статті. Наприклад, «Monetary Policy Issues in Post Conflict Economies», у якій йде мова про заходи та інструменти щодо підготовки до реформ у монетарній політиці таких держав, як Боснія і Герцеговина, Косово та Афганістан (Coats, 2007); «Post-conflict monetary reconstruction», що досліджує та описує використання такого інструменту, як сеньйораж і його прямий та опосередкований вплив на інфляційні процеси держави в умовах прямого зовнішнього фінансування (Adam, Collier, Davies, 2008); «Monetary Policy in Post-Conflict Countries: Restoring Credibility», де були досліджені зміни та реформи у сфері грошово-кредитної політики, які показали свою значущість у відбудові економічного потенціалу держави шляхом зниження рівня інфляції, зменшення суспільної та економічної невизначеності та формування й організації бекграунду для залучення іноземних інвестицій (Starr, 2004); «Exchange Rate Regimes for Post-Conflict Recovery», де показано вплив регулювання державою валютного курсу на післявоєнне відновлення відповідно до

фінансової інформації по 132 країнах, в тому числі серед них 38 країн, що відновлювалися після воєнного конфлікту у період 1968–2008 рр. (Elbadawi, Soto, 2013).

Метою статті є дослідження й аналіз макроекономічних методів та інструментів, які застосовуються та були використані різними державами у період постконфліктного відновлення, та теоретична імплементація застосування цих інструментів в українських реаліях.

Викладення основного матеріалу. Виникнення такого поняття, як «економічні можливості держави» безпосередньо пов'язане із появою перших платіжних засобів, розбудовою інституту держави та з реальною необхідністю у розподілі цих засобів задля виконання всіх основних функцій держави. Одна із таких основоположних функцій – захист власних кордонів та виконання плану із фінансової спроможності. Здатність накопичувати, розподіляти та використовувати наявні фінансові ресурси було і є одним із основних інструментів не тільки здобуття перемоги у будь-якому воєнному конфлікті, але й у подоланні його безпосередніх наслідків. Це прослідковується протягом усього історичного задокументованого періоду існування людства.

Генерація дохідної частини бюджету у стародавніх державах засновувалася в основному із платежів, що надходили у вигляді виплат від переможених у війнах держав (контрибуції) та від податків із власного населення всередині держави. Фінансування воєнних дій здійснювалося переважно у вигляді додаткових податкових обтяжень власного населення держави. Лише під час розквіту Римської імперії можна було спостерігати значний розвиток фінансово-кредитних відносин, суттєве поживлення торговельних та банківських операцій, а також структурування податкової системи [12]. Внаслідок розвитку міжнародної торгівлі поступово виникає ще один засіб акумуляції фінансових ресурсів (у Древньому Китаї), такий як емісія паперових грошей, але, через його невивченість, був скасований аж до початку XIX ст. (тому що виникла потреба фінансування воєнних видатків), бо спричинив таке, відносно нове явище, як гіперінфляція, що сталася якраз внаслідок надмірного друку грошових знаків [13]. Розвиток грошово-кредитних відносин у епоху Середньовіччя не був таким стрімким, як у попередні часи, а мав скоріше більш усталений та повільний характер, зокрема через велику кількість політичних та релігійних чинників (до прикладу, релігійні організації Європи та Близького Сходу у своїй переважній більшості вчиняли переслідування лихварів, як ще одного зародка елементів банківської системи та кредитування зокрема). Основними джерелами феодальних та державних бюджетів були податки населення та мита за ввіз і транспортування сировини та товарів. Сильним поштовхом до розвитку фінансово-грошових відносин у епоху Середньовіччя стала необхідність фінансування хрестових походів та важливість страхування й кредитування великих морських походів (Великі географічні відкриття) [12, 14]. Таким чином уряди навчалися мобілізувати та розподіляти власні державні активи, що значно впливало на розвиток ринку дорогоцінних металів та банківського сектору.

Під час та після Великої французької революції починається активний розвиток ринку цінних паперів, які уряди також починають використовувати як інструмент акумуляції фінансово-грошових ресурсів. Зокрема, починається випуск державних облігацій для фінансування воєнних потреб держави, а приватні компанії починають масово залучати капітал шляхом випуску акцій. Водночас внаслідок проголошених революцією нових суспільних цінностей починаються структурні зміни у податковій системі держав, створюються кращі умови для стимулювання розвитку підприємницької діяльності, інституту приватної власності у контексті рівних прав та свобод, розвиток окремих галузей промисловості та перегляд існуючої системи оподаткування для привілейованих верств населення, таких як дворяни та релігійні організації.

Після приходу до влади уряду Наполеона у Франції проведена ним грошово-кредитна політика під час ведення бойових дій (Франція на той час воювала із Австрією та Англією) дала потужний результат, внаслідок чого було стабілізовано соціально-економічну ситуацію у державі і стабілізовано національну грошову одиницю. Фактично було створено біржовий ринок із прописаними національними законами та правилами, який до того перебував у повному занепаді. А у 1800 р. було створено Банк Франції (Національний банк Франції) [17], що зміг отримати привілейоване право на емісію валюти у державі. Всі ці кроки створили передумови до зростання економіки навіть під час повномасштабних бойових дій. Внаслідок правильно проведеної грошово-кредитної політики під час війни, навіть після поразки армії Наполеона союзникам та нарахованим контрибуціям, Франція перебувала у більш стабільному економічному стані, ніж Великобританія та російська імперія. Зовнішній та внутрішній борг уряду Франції був у рази менший, грошова одиниця залишилася стабільною, порівняно із країнами антинаполеонівської коаліції. Саме тому і постконфліктне відновлення Франції проходило набагато легше та продуктивніше [15; 16].

Якщо проводити певний аналіз економік країн, що брали участь у Першій та Другій світових війнах, то можна виокремити основні фінансово-економічні інструменти, які суттєво впливали на відновлення економічного стану держави після воєнних дій. Це є зниження рівня втручання держави, зниження податкового тиску та створення максимально комфортних умов для розвитку малого та середнього бізнесу, проведення грошово-кредитних реформ (нуліфікація, дефляція та деномінація), зовнішне

кредитування урядів та центральних банків, перерозподіл золотовалютних запасів, активне кредитування окремих галузей промисловості, торгівлі та сільського господарства.

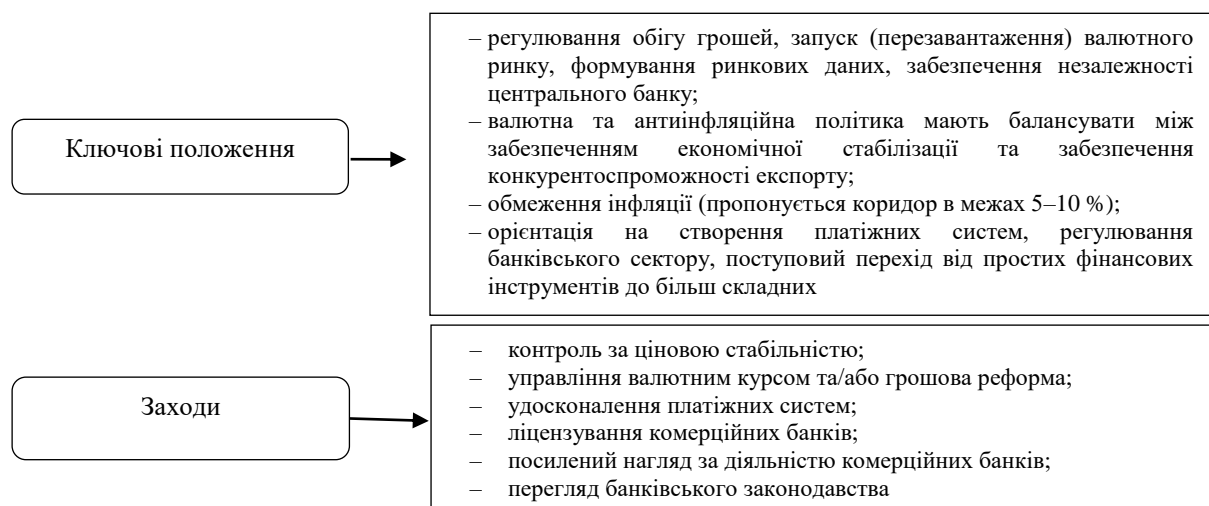
Враховуючи зазначене вище, можна сказати, що під час підготовки до ведення війн та повоєнного відновлення держави проходили декілька умовних етапів:

1. Часи до XIX ст., де роль держави у акумуляції та розподілі фінансових ресурсів для подолання наслідків війни була абсолютною і здійснювалась в основному із зібраних податків та сплачених контрибуцій;

2. Час до Першої світової війни (1914 р.), у якому одну із ключових ролей у фінансуванні економіки при постконфліктному відновленні відігравали новостворені центральні банки держав, емісія ними паперових грошей, створення торговельних бірж та фондових ринків і відповідно випуск акцій та облігацій;

3. Час після Першої та Другої світових воєн, у якому одну із центральних ролей віддають міжнародним економічним організаціям, що є одними із основних кредиторів урядів та центральних банків. Також за цей період було створено дуже багато нових видів цінних паперів та фінансових інструментів для регулювання грошово-кредитної політики, мобілізації фінансових ресурсів та їх повноцінного розподілу у післяконфліктному середовищі. У XXI ст. відбулося та відбувається суттєве розширення варіативності економічних важелів для акумуляції та розподілу ресурсів, також і за рахунок збільшення впливу цифрових і комп'ютерних технологій та використання їх як урядами держав, так і іншими суб'єктами господарювання.

Враховуючи величезну кількість сучасних фінансових інструментів, у багатьох наукових дослідженнях [7] визначено, що одними із основних заходів у сфері грошово-кредитної політики у постконфліктних країнах мають бути такі (рис. 1). Дуже подібні інтерпретації грошово-кредитної політики показані у аналітичному дослідженні «Economic Governance in War Torn Economies: Lessons Learned from the Marshall Plan to the Reconstruction of Iraq», в якому економісти-аналітики USAID [8] зазначили певну кількість основних моментів успішної фінансово-економічної відбудови

Джерело: Dod, Smith, 2009 [7]

Рис. 1. Ключові положення та заходи монетарної політики в умовах постконфліктного відновлення

Дуже подібні інтерпретації фінансової та грошово-кредитної політики показані у аналітичному дослідженні «Economic Governance in War Torn Economies: Lessons Learned from the Marshall Plan to the Reconstruction of Iraq», в якому економісти-аналітики USAID [8] зазначили певну кількість основних моментів успішної фінансово-економічної відбудови (рис. 1).

У період постконфліктного відновлення фінансова політика держави зводиться до економічного та часом адміністративного регулювання оподаткування, а також до встановлення контролю над державними видатками.

Грошово-кредитна політика проводить економічне регулювання шляхом зміни пропозиції грошової маси та коригування її ціни (відсоткова ставка). Проте у часи сучасних серйозних глобалізаційних процесів одним із основних чинників впливу на масу та вартість грошей є валютна або курсова політика.

Після проведення ґрунтовних досліджень [6] були отримані певні дані про динаміку основних макроекономічних показників післявоєнних держав під час використання центральними банками різних валютних режимів (табл. 1).

Макроекономічні показники залежно від валютного режиму у постконфліктних країнах [6]

№ з/п	Показник	Фіксований валютний курс	Регульований валютний курс	Плаваючий валютний курс
1	Зміна ВВП на душу населення, %	3,0	2,7	2,1
2	Ріст продуктивності праці, %	2,3	1,9	1,7
3	Річний рівень інфляції, %	4,7	7,6	16,3
4	Внутрішні кредити приватному сектору, % ВВП	23,6	21,1	15,6
5	Податкові надходження, % ВВП	11,4	13,0	15,1
6	Військові витрати, % ВВП	2,3	2,8	2,1
7	Зростання експорту, % ВВП	7,8	7,6	5,2
8	Зовнішня допомога, % ВВП	11,1	10,5	17,4
9	Прямі іноземні інвестиції, % ВВП	1,3	1,7	2,3

Примітка: за 5 років після закінчення бойових дій

Проведений аналіз показує, що для більшості повоєнних країн у перші роки післявоєнної відбудови був характерний режим фіксованого валютного курсу із поступовою лібералізацією до режиму регульованого курсу, а протягом 5–7 років після конфлікту і до менш контрольованого режиму плаваючого валютного курсу. У перші три роки постконфліктного стану державні центральні банки, як правило, намагаються притримуватися фіксованого валютного курсу, стараючись не допускати навіть найменшого його коливання.

Як видно із таблиці 2 всі зміни валютного курсу у перші три роки не виходять за межі 10–15 %, що за вищого рівня внутрішнього кредитування приватного сектору економіки, активного та ефективного зовнішнього кредитування та позбавлення експортно-імпортних операцій дає високий показник зростання продуктивності праці, підвищення ВВП на душу населення та фіксацію і стримування рівня інфляції. Фіскальна політика у цей момент, за високого рівня зовнішнього кредитування, має бути спрямована на послаблення податкового тиску на малий та середній бізнес, що у довгостроковому періоді дає поступове ґрунтовне підвищення податкових надходжень до державного бюджету.

Таблиця 2

Офіційний курс 1 долара США до національної валюти країн [3]

Країна	Рік 1	Рік 2	Рік 3	Рік 4	Рік 5	Рік 6	Рік 7	Рік 8	Рік 9	Рік 10
Ангола	74,61	83,54	87,16	80,37	76,71	75,03	79,33	91,91	93,93	95,47
Камбоджа	2689,00	2545,25	2450,83	2624,08	2946,25	3744,42	3807,83	3840,75	3916,33	3912,08
Республіка Конго	711,98	733,04	696,99	581,20	528,28	527,47	522,89	479,27	447,81	472,19
Хорватія	5,43	6,16	6,36	7,11	8,28	8,34	7,87	6,70	6,03	5,95
Грузія	1,67	1,78	1,69	1,65	1,66	1,77	2,27	2,37	н/д	н/д
Індонезія	9159,32	9141,00	9698,96	10389,94	9090,43	8770,43	9386,63	10461,24	11865,21	13389,41
Ліберія	54,91	57,10	58,01	61,27	63,21	68,29	71,40	72,23	73,51	77,52
Македонія	64,35	54,32	49,41	49,28	48,80	44,73	41,87	44,10	46,49	44,23
Сербія	66,91	64,40	57,59	58,38	66,71	67,15	58,45	55,72	67,58	77,73
Сьєрра-Леоне	2099,03	2347,94	2701,30	2889,59	2961,91	2985,19	2981,51	3385,65	3978,09	4349,16
Соломонові острови	7,48	7,53	7,61	7,65	7,75	8,06	8,06	7,64	7,36	7,30
Таджикистан	0,78	1,24	2,08	2,37	2,76	3,06	2,97	3,12	3,30	3,44

Примітка: роки після завершення конфлікту

Заходи щодо утримання офіційного валютного курсу, як правило, мають на меті забезпечення певного рівня цінової стабільності. Як показує досвід таких країн, як Ангола та Сербія, то у регулятора є можливість впливати на процес зниження інфляційних процесів – з 98,22 до 43,54 % та 95,01 до 19,49 % відповідно протягом одного року (табл. 3). Також таблиця 3 дуже добре ілюструє рівень підготовки економіки країни в цілому до поступового переходу на режим плаваючого валютного курсу, який найбільше відповідає саме ринковим умовам і не залежить від втручання держави. За правильного поєднання грошово-кредитних та фіскальних чинників впливу на основні макроекономічні показники перехід до регульованого, а потім до плаваючого режиму валютного курсу здійснюється поступово при помірній зміні індексу споживчих цін, рівні оподаткування та поступовому підвищенні рівня ВВП.

Таблиця 3

Рівень інфляції (індекс споживчих цін), % [3]

Країна	Рік 1	Рік 2	Рік 3	Рік 4	Рік 5	Рік 6	Рік 7	Рік 8	Рік 9	Рік 10
Ангола	98,22	43,54	22,96	13,30	12,25	12,47	13,73	14,47	13,47	10,29
Хорватія	4,34	4,13	6,40	4,02	4,61	3,78	1,67	1,77	2,06	3,32
Грузія	1,73	7,11	8,54	-0,94	-0,51	3,07	4,00	2,13	н/д	н/д
Індонезія	13,11	6,41	9,78	4,81	5,13	5,36	4,28	6,41	6,39	6,36
Ліберія	7,83	10,83	7,34	11,39	17,49	7,43	7,29	8,49	6,83	7,57
Македонія	2,31	1,10	0,93	0,16	3,21	2,25	8,33	-0,74	1,51	3,90
Сербія	95,01	19,49	9,88	11,03	16,12	11,72	6,39	12,41	8,12	6,14
Соломонові острови	6,99	7,33	11,22	7,67	17,32	7,09	1,05	7,34	5,91	5,39

Примітка: роки після завершення конфлікту

Також, як було зазначено вище, для стимулювання сталого фінансово-економічного росту у середньостроковій та довгостроковій перспективі одним із основних факторів є забезпечення доступу комерційних банків та бізнесу до кредитних ресурсів. Для більшості країн, що перебували у стані збройного військового конфлікту, характерним є скорочення процентних ставок за кредитами (табл. 4). Так у другому році, порівняно з першим, найбільш суттєвим таке скорочення було у Таджикистані (з 50,89 до 26,24 %), Сербії (з 34,50 до 19,71 %), а Ангола за 4 роки скоротила відсоткову ставку майже у 5 разів.

У той же час потрібно розуміти, що внаслідок скорочення процентних ставок різкого росту внутрішнього кредитування комерційними банками та іншими фінансовими установами не спостерігалось, що пов'язано з впливом багатьох факторів, серед яких незабезпеченість позик, високий рівень фінансових та інших ризиків, незадовільний фінансовий стан позичальників, розбалансована та нестабільна економічна система в цілому.

Таблиця 4

Відсоткова ставка за кредитами, % [3]

Країна	Рік 1	Рік 2	Рік 3	Рік 4	Рік 5	Рік 6	Рік 7	Рік 8	Рік 9	Рік 10
Ангола	96,12	82,33	67,72	19,51	17,70	12,53	15,68	22,54	18,76	16,66
Республіка Конго	22,00	20,67	18,00	18,00	18,00	17,67	15,33	15,00	н/д	н/д
Хорватія	22,52	15,47	15,75	14,94	12,07	9,55	12,84	11,58	11,75	11,19
Грузія	17,87	15,85	15,00	14,81	13,59	11,91	12,49	12,62	н/д	н/д
Індонезія	15,98	13,86	13,60	14,50	13,25	12,40	11,80	11,66	12,61	12,66
Ліберія	18,10	17,03	15,50	15,05	14,40	14,19	14,24	13,75	13,52	13,49
Македонія	18,36	16,00	12,44	12,13	11,29	10,23	9,68	10,07	9,48	8,87
Сербія	34,50	19,71	15,48	15,53	16,83	16,56	11,13	16,13	11,78	17,30
Сьєрра-Леоне	22,17	20,00	22,08	24,58	24,00	25,00	24,50	22,17	21,25	21,00
Соломонові острови	14,29	14,12	13,92	14,12	14,44	15,26	14,43	13,17	11,28	10,77
Таджикистан	50,89	26,24	25,59	21,05	14,21	16,73	20,31	23,28	24,16	22,96

Примітка: роки після завершення воєнних дій

Також хотілося б зазначити, що під час введення спеціального правового режиму у воєнний час або деякий час після його припинення допускається також пряме втручання держави у економічні процеси, якщо звичайні та стандартні методи фіскальної та монетарної політики не можуть дати відповідних результатів. Серед таких заходів часто застосовують «заморозку» цін на певні товари та послуги, обмеження доходів певної категорії суспільства – все це робиться для стабілізації суспільно-економічної ситуації та врегулювання паніки, а також із метою стримування інфляційних процесів. Дуже часто також застосовують раціонування (обмеження за певним принципом) споживання певних товарів та послуг за затвердженими державою нормами.

Додаткового дослідження також потребує максимально успішний досвід країн із різних регіонів планети, що постраждали та відновлювалися після воєнних конфліктів. Наприклад, грошово-кредитна політика такої держави, як Ангола, що зазнала руйнацій внаслідок громадянського конфлікту, будувалася багато в чому на активному залученні зовнішніх запозичень, але при виявленому високому рівні корупції в уряді, потік зовнішньої допомоги було дуже суттєво обмежено, внаслідок чого основним фінансовим донором Анголи стала Китайська Народна Республіка, яка була зацікавлена у розробках великих покладів нафти на території країни. Це дозволило суттєво збільшити обсяги видобутку та експорту енергоносіїв, внаслідок чого і надходження до державного бюджету [4].

Постконфліктний приклад розвитку Анголи міг би бути використаний і для інших африканських держав, що мають великі поклади природних, зокрема енергетичних, ресурсів. Суттєвим недоліком такої

моделі постконфліктного відновлення можна вважати суттєве викривлення економіки у бік енергетичного сектору, що виявляється у чутливості до коливань цін на енергоресурси та повній залежності від зовнішніх кредиторів.

Схожа модель постконфліктного відновлення спрацювала і у Азербайджані, територія якого теж багата покладами енергоносіїв, але суттєвою відмінністю було те, що урядом Азербайджану була здійснена диверсифікація інвестицій від зовнішніх кредиторів, серед яких особлива увага була приділена акціонерам із Туреччини, РФ, Норвегії, Японії, Великобританії та США. Внаслідок цього було мобілізовано значні обсяги податкових надходжень, які були направлені на розбудову інфраструктури, розвиток соціальної сфери, реформу системи охорони здоров'я, освіти та науки та реформу податкової системи [9]. Таким чином було виправлено деформацію економіки у бік енергетичного сектору і здійснено диверсифікацію фінансових та кредитних ризиків.

Окрім використання зовнішніх запозичень та природних ресурсів, ефективними інструментами також можуть бути використання вигідного географічного положення, що було видно на прикладі такої країни, як Ліберія, яка спромоглася у 2002 р. наповнити на 25 % свій державний бюджет за рахунок використання статусу «країни зручного прапору» з дуже хорошими умовами реєстрації суден, і уряд якої зміг направити ці бюджетні надходження на розвиток інших економічних галузей [7].

Індонезія після громадянського конфлікту у 2005 р. змогла дуже ефективно використати фінансову децентралізацію коштів, зокрема для місцевих влад було законодавчо дозволено залучати зовнішні запозичення та змінювати у бік зростання відсоткову ставку, що встановлювалася центральним банком Індонезії, утримувати у регіоні 60–70 % від використання корисних копалин та енергоносіїв, встановлювати інші місцеві податки та збори і збільшувати ставки на загальнодержавні. Також у постконфліктному відновленні економіки Індонезії важливу роль відіграли фінансування від зовнішніх донорів.

Хотілося б ще висвітлити, як були задіяні інструменти монетарної політики Національним Банком України, які він використовував із 24 лютого 2022 р. після повномасштабного вторгнення Росії та введення у країні воєнного стану. Багато з них будуть актуальними і у постконфліктному відновленні України. НБУ залишив без змін облікову ставку до червня 2022 р., що фактично відіграло не суттєву роль, тому що комерційні банки зі своєї сторони фактично припинили кредитування фізичних та юридичних осіб, за деякими виключеннями. Відбулася фіксація валютного курсу, були запроваджені обмеження на купівлю валюти та транскордонні валютні операції, обмеження на зняття коштів з валютних рахунків, а також було створено можливість обміну готівкової гривні за кордоном [1, 2]. За рахунок валютних важелів та за рахунок зовнішніх і внутрішніх запозичень вдалося достатньо довгий час стримувати здешевлення грошової одиниці. Водночас фіскальні інструменти, запроваджені урядом, були не такими ефективними.

Саме тому більш детального вивчення потребує питання координації монетарної та фіскальної політики як під час воєнного конфлікту, так і під час постконфліктного відновлення, враховуючи, що у більшості країн їх впроваджують незалежні інституції – центральні банки та уряди відповідно. І це важливо, тому що у випадку постконфліктної відбудови та під час бойових дій стратегії взаємодії центрального банку та уряду будуть дуже сильно відрізнятися від умов мирного часу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, потрібно сказати, що стратегії синхронізації дій центрального банку та уряду мають бути відкориговані відповідно до особливостей постконфліктної відбудови економіки кожної держави окремо. Дослідження макроекономічних показників держав, що успішно долали та долають наслідки воєнних дій, показують основну роль саме центрального банку у стимулюванні економічного росту держави.

Аналіз проведених досліджень говорить також про важливість у постконфліктному відновленні економіки географічного розміщення країни та наявних у неї природних ресурсів, зокрема вуглеводів, що дозволяє їй використовувати свій фінансовий потенціал у розвитку найбільш конкурентноспроможних галузей економіки та соціальної сфери.

Для подальшого вирішення проблем постконфліктного відновлення економіки держави перспективним виглядає побудова ефективних стратегій взаємодії інститутів, що проводять монетарну та фіскальну політику, що буде прямо впливати на ефективність економічного розвитку та розвиток національної безпеки країни.

Список використаної літератури:

1. Державна служба статистики України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Національний Банк України : офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/>.
3. World bank Open Data [Electronic resource]. – Access mode : <http://data.worldbank.org/>.

4. Coats W. Monetary Policy Issues in Post Conflict Economies / W.Coats // Peace and the Public Purse: Economic Policies for Postwar Statebuilding. – 2007 [Electronic resource]. – Access mode : https://works.bepress.com/warren_coats/9/download.
5. Adam C. Post-conflict monetary reconstruction / C.Adam, P.Collier, V.Davies // The World Bank Economic Review, 2008. – № 22 (1). – P. 87–112 [Electronic resource]. – Access mode : <http://surl.li/eucqw>.
6. Elbadawi I. Exchange Rate Regimes for Post-Conflict Recovery / I.Elbadawi, R.Soto // Philip Oxhorn Part 1: Case Studies. – 2013. – 225 p. [Electronic resource]. – Access mode : <https://erf.org/eg/wp-content/uploads/2014/03/748.pdf>.
7. Dod D. A Guide to Economic Growth in Post-Conflict Countries / D.Dod, J.Smith // United States Agency for International Development. – 2009 [Electronic resource]. – Access mode : http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnado408.pdf.
8. Lewarne S. Economic Governance in War Torn Economies: Lessons Learned from the Marshall Plan to the Reconstruction of Iraq Long Report / S.Lewarne, D.Snelbecker // United States Agency for International Development. – 2004 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.oecd.org/derec/unitedstates/36144028.pdf>.
9. Girod D. Explaining post-conflict reconstruction / D.Girod // Oxford University Press. – 2015.
10. Fan L. Aceh's unfinished recovery / L.Fan. – 2014 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.irinnews.org/report/100972/acehs-unfinished-recovery>.
11. Тошмухаммадов М. Громадянська війна в Таджикистані і постконфліктне відновлення / М.Тошмухаммадов. – 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/eucqy>
12. Лановик Б.Д. Економічна історія України і світу : підручник / Б.Д. Лановик, З.М. Матисякевич, Р.М. Матейко. – Київ : Вікар, 2006. – 495 с.
13. Мойсеев С.Р. Історія центральних банків та паперових грошей / С.Р. Мойсеев. – М. : Віче, 2015. – 536 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.cbr.ru/Content/Document/File/19797/history_central_banks.pdf.
14. Мошенський С.З. Між Лондоном та Парижем: ринок цінних паперів / С.З. Мошенський. – Hampton, New Hampshire : Mindstir media, 2015. – 777 с.
15. Муравіова Л.А. Банки середньовічної Європи / Л.А. Муравіова // Фінанси та кредит. – 2015. – № 26. – С. 57–66.
16. Clapham J.H. The Economic Condition of Europe after the Napoleonic War / J.H. Clapham // The Scientific Monthly. – 1920. – Vol. 11 (4). – P. 320–325 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.jstor.org/stable/6495>.
17. Larry A. The encyclopedia of money / A.Larry. – ABC-CLIO, 2009. – 545 p. [Electronic resource]. – Access mode : http://shora.tabriz.ir/Uploads/83/cms/user/File/657/E_Book/Economics/The%20Encyclopedia%20of%20Money.pdf.

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, oficijnyj sajt, [Online], available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Natsionalnij Bank Ukrainy, oficijnyj sajt, [Online], available at : <http://bank.gov.ua/>
3. World bank Open Data, [Online], available at : <http://data.worldbank.org/>
4. Coats, W. (2007), «Monetary Policy Issues in Post Conflict Economies», *Peace and the Public Purse: Economic Policies for Postwar Statebuilding*, [Online], available at : https://works.bepress.com/warren_coats/9/download
5. Adam, C., Collier, P. and Davies, V. (2008), «Post-conflict monetary reconstruction», *The World Bank Economic Review*, No. 22 (1), pp. 87–112, [Online], available at: <http://surl.li/eucqw>
6. Elbadawi, I. and Soto, R. (2013), *Exchange Rate Regimes for Post-Conflict Recovery. Philip Oxhorn Part 1: Case Studies*, 225 p., [Online], available at: <https://erf.org/eg/wp-content/uploads/2014/03/748.pdf>
7. Dod, D. and Smith, J. (2009), «A Guide to Economic Growth in Post-Conflict Countries», *United States Agency for International Development*, [Online], available at: http://pdf.usaid.gov/pdf_docs/Pnado408.pdf
8. Lewarne, S. and Snelbecker, D. (2004), «Economic Governance in War Torn Economies: Lessons Learned from the Marshall Plan to the Reconstruction of Iraq Long Report», *United States Agency for International Development*, [Online], available at: <http://www.oecd.org/derec/unitedstates/36144028.pdf>
9. Girod, D. (2015), *Explaining post-conflict reconstruction*, Oxford University Press.
10. Fan, L. (2014), *Aceh's unfinished recovery*, [Online], available at: <http://www.irinnews.org/report/100972/acehs-unfinished-recovery>
11. Toshmuhammadov, M. (2004), *Civil war in Tajikistan and post-conflict reconstruction*, [Online], available at: <http://surl.li/eucqy>
12. Lanovik, B., Matisyakevich, Z. and Matey'ko, R. (2006), *Economic history of Ukraine and the world*, book, Kyiv, Vikar, 495 p.
13. Mojsejev, S.R. (2015), *Istorija central'nyh bankiv ta paperynyh groshej*, Viche, M., 536 p., [Online], available at: https://www.cbr.ru/Content/Document/File/19797/history_central_banks.pdf
14. Moshenskiy, S. (2015), *Between London and Paris: stocks and bods market*, Mindstir media, Hampton, New Hampshire, 777 p.
15. Muravieva, L. (2015), «Banks of Medieval Europe», *Finance and credit*, No. 26, pp. 57–66.
16. Clapham, J.H. (1920), «The Economic Condition of Europe after the Napoleonic War», *The Scientific Monthly*, Vol. 11 (4), pp. 320–325, [Online], available at: <http://www.jstor.org/stable/6495>
17. Larry, A. (2009), «The encyclopedia of money», *ABC-CLIO*, 545 p., [Online], available at: http://shora.tabriz.ir/Uploads/83/cms/user/File/657/E_Book/Economics/The%20Encyclopedia%20of%20Money.pdf

Булчак Сергій Іванович – аспірант кафедри фінансів та цифрової економіки Державного університету «Житомирська політехніка».

Наукові інтереси:

– державна фінансова політика у постконфліктних середовищах.

E-mail: s.bulchak@ukr.net.

Bulchak S.I.

The role of the state monetary policy in the post-conflict economic recovery

Introduction. This paper studies the role of the monetary policy in the economy of the state, as one of the main instruments to support its financial potential, both at the period of military conflict as well as in the period of recovery after it. Methodological bases are general and special methods of scientific research, including synthesis, analysis, modeling, comparison, etc. The main information sources were the resources of World Bank Open Data, the data of National Bank of Ukraine and state statistics service of Ukraine.

Purpose. The main purpose of this paper is to study and analyse macroeconomic methods and instruments, which were used by different countries in the post-conflict recovery period and theoretical implementation of using these instruments in Ukrainian reality.

Results: The strategy of synchronizing the actions of the central bank and the government must be adjusted according to the peculiarities of post-conflict economic recovery of each country separately. The studies of macroeconomic indicators of countries, that successfully overcame the consequences of military actions show the main role of the central bank in stimulating economic growth of the country.

Conclusions: To further solve the problem of post-conflict recovery of state's economy, the perspective direction would be to build effective strategies of cooperation for the institutes, that perform monetary and fiscal policies, that would have a direct impact on the effectiveness of economic growth and the development of national security of the country.

Keywords: military conflict; finance; monetary policy; National Bank of Ukraine; economic mobilization; post-conflict recovery.

Стаття надійшла до редакції 08.02.2023.